

Nieuwe politieke economie?

Boekbespreking

Pieter Boot

Bespreking van Stuart Holland, *The Market Economy* en *The Global Economy*, vol. 1 en 2 van *Towards a New Political Economy*, waarin nog zal verschijnen vol. 3, *The Political Economy*. Weidenfeld and Nicholson, London, elk £ 12.95

Ik vermoed dat er maar één land ter wereld is waar parlementsleden niet alleen redes houden, interviews afgeven, korte artikelen schrijven of hun tijd anderszins nuttig vullen, maar daarnaast ook een duizendtal pagina's volpenen over economische theorie en beleid. Het Verenigd Koninkrijk, uiteraard. De schepper van dit wonder van vlijt is Stuart Holland, afkomstig uit het linkerdeel van de Labour-fractie in het Lagerhuis.

Waarschijnlijk is Stuart Holland vooral voor degenen die tussen 1975 en 1980 studeerden geen onbekende. Uit deze jaren dateren werken die destijds ook door linkse ekonomen in Nederland werden gelezen en besproken: *The Socialist Challenge* (met als ondertitel "a blueprint for the future") en *Capital versus the Regions*. Ik herinner me een bijeenkomst in het Amsterdamse Transnational Institute in die tijd, waarin de grote mate van overeenkomst tussen de relatief uitzonderlijke afhankelijkheid van multinationale ondernemingen van zowel Nederland als Engeland naar voren kwam, en Holland de nationalisatieplannen van zijn partij met verve verdedigde.

Daar is het niet van gekomen. Wel werd Stuart Holland lid van het parlement en werkte hij aan een drieluik getiteld *Towards a New Political Economy*. Onlangs verschenen daarvan de eerste twee delen en dit jaar zal een derde volgen. Deel 1 gaat over mikro- en meso-economie, 2 over meso en makro. Het derde deel zal de relatie tussen theorie en beleid aan de orde stellen, en kan hier nog niet besproken worden.

In het eerste deel staan de onvolledige en ongelijke concurrentie, en de multinationals respectievelijk de duale economie waartoe deze leidt centraal. De kern van het betoog is vrij eenvoudig samen te vatten. Wat betreft economi-

sche filosofie verwerpt Holland de pretentie van positieve economie: je weet niet 'wat er is', maar wat je ziet is afhankelijk van hoe je kijkt (aardig in dat verband is de beroemde tekening van de *Gestalt*-psycholoog Jastrow die een konijntje laat zien als je van links naar rechts kijkt, en een vogel wanneer de blik van rechts naar links gaat). Feiten spreken dus niet voor zichzelf. Volgens bestrijdt Holland de konventionele kijk op de markt waarin er sprake is van een kern bestaand uit sterk concurrerende bedrijven. Hij stelt daar het concept van de meso-economie bestaand uit multinationals, oligopolies en monopolies tegenover. Er zijn wel kleine bedrijven, maar in het geheel van de economie zijn ze marginaal. Elke analyse die begint met volledige concurrentie is in deze optiek zinloos. Hij stelt dat 'konkurrentie' een inadekwaat begrip is om de economische ontwikkeling te analyseren en sluit daarbij tevens aan bij de bekende kloof die in de konventionele theorie gesignaleerd kan worden tussen een meer neoklassiek georiënteerde mikro- en op Keynes te herleiden aggregaten in de makrotheorie. Deze kloof zou door het meso-economische analysekader overbrugd kunnen worden.

In acht hoofdstukken wordt deze lijn uitgewerkt. Enkele punten zijn daarbij het signaleren waard. Uitvoerig wordt uiteengezet hoe marginale kosten bij schaalvergroting volstrekt niet toe behoeven te nemen en dat daarmee een intrinsieke grens voor steeds uitbreidende bedrijven ontbreekt. Op lange termijn toenemende kosten bij schaalvergroting is "the concern of market theory to legitimate the norm of a plural model of competition" (blz. 102). Imperfekte markten leiden tot prijzen gebaseerd op gemiddelde kosten met een winstopslag (volgens het model van Kalecki), waarbij konkurrentie niet in de eerste plaats op prijzen is georiënteerd en waarbij marktposities van kopers een grote rol spelen. Dit impliceert dat minder vertrouwen gesteld kan worden in de kracht van het kleine bedrijf dan wel eens gebeurt. Holland ontkent de voordelen ervan niet (flexibiliteit, klantgerichtheid) maar meent dat deze vooral in de industrie niet opwegen tegen de kostenreductie bij schaalvergroting. Waar bedrijven niet verder groter worden is dat eerder te wijten aan verzadiging in de markt waarin ze opereren dan aan een of andere inherente limiet aan deze groei. Door de ongelijke economische machtsverdeling kunnen de grootste bedrijven naar wens hun prijzen bepalen, en op basis daarvan ook steeds nieuwe markten penetreren. Dit heeft ook regionale gevolgen: de ongelijke konkurrentie is er tevens één tussen bedrijven uit verschillende landen of regio's. Zowel binnen landen als wereldwijd ontstaan afhankelijkheidsrelaties, waarbij 200 multinationale bedrijven een derde van 's werelds productie beheersen. Ook waar het marktaandeel van deze reuzen in sommige landen konstant zou zijn zegt dat niets: dan groeit het in andere. Dit geldt niet alleen voor industrieën, maar des te meer voor dienstverlening (ook in Nederland is de detailhandel bijvoorbeeld sterk gekoncentreerd).

Het tweede deel borduurt daar op voort. Na een uiteenzetting van de kernbegrippen van de makro-economie staan groei en cykli, internationale handel, technologie, geld en inflatie hier centraal. Mogelijkheden en grenzen van het handelen van de staat nemen daarbij een belangrijke plaats in, waarbij Hol-

land zich enerzijds tegen (neo-)keynesianen afzet die weinig raad weten met negatieve aspecten van overheidsuitgaven, anderzijds tegen monetaristen die het staatsoptreden eerder weg veronderstellen dan analyseren. Verschillende groei en multiplier theorieën komen uitvoerig aan bod en worden geïncorporeerd in het meso-ekonomisch concept. De meso-ekonomie heeft ook gevolgen voor het denken inzake internationale handel, aangezien rekening gehouden moet worden met de vrijheidsgraden inzake prijsvorming van multinationals bij wisselkoersaanpassingen. Indien met de meso-ekonomie rekening wordt gehouden zijn met name devaluaties minder voordelig dan in het geval van meer klassiek georiënteerde modellen (voorbeelden worden over dit thema aangehaald uit de auto-industrie, ook rond de sluiting van Ford in Amsterdam). Ook voor de monetaire theorie heeft de meso-ekonomie gevolgen, omdat vanwege een relatief omvangrijke mate van zelffinanciering in de grote bedrijven bij investeringsbeslissingen de rentevoet voor hen minder belangrijk zou zijn dan bijvoorbeeld technologische mogelijkheden of marktaandeelen. De door monetaristen veronderstelde vaste relatie tussen geldhoeveelheid en prestatie van markten zou daarbij niet zijn aangehouden, en in ieder geval zouden zelfs regeringen die een monetaristisch beleid zeggen te voeren zich daar in de praktijk niet aan houden. Het daaropvolgende betoog over inflatie is echter zeer genuanceerd en geeft aan welke mogelijkheden er in dat verband voor overheidsbeleid overblijven gegeven de kracht van de meso-ekonomie.

Op de flap van de twee boeken wordt Stuart Holland aangekondigd als "het eerste parlementslid sinds John Stuart Mill en Ricardo dat een belangrijke bijdrage levert aan de politieke ekonomie". Dat is wel erg veel eer. Zoals ook in zijn andere werken is de kracht van Holland niet zozeer een door het hele boek volgehouden originaliteit van een tot op de bodem uitgespitte gedachtengang, maar meer de volhardendheid en duidelijkheid waarmee hij enkele kernachtige argumenten, die op zich origineel zijn, naar voren brengt. Het zijn eerder leerboeken dan baanbrekende bijdragen in de wetenschappelijke discussie. Dat geeft niets, ze zijn helder geschreven en kunnen ook in allerlei kursussen een nuttige rol spelen. Dergelijke boeken zijn er niet veel. Holland herhaalt zichzelf nogal eens, dus een selectie van hoofdstukken kan dan wellicht volstaan.

Inhoudelijk is er ook wel wat op aan te merken. Omdat de keuzes van multinationals zo centraal staan, is het merkwaardig dat het *gedrag* van de ondernemingen in de meso-ekonomie in wezen niet wordt geanalyseerd. Waarom trekken grote bedrijven zich terug op hun 'kernactiviteiten', waarom gaan ze nu eens wel samenwerkingsverbanden aan en dan weer niet? Wanneer de (volledige) concurrentie niet meer het richtsnoer van ekonomisch handelen vormt, moet er wel wat voor in de plaats komen - anders resteert een weliswaar suggestieve hoeveelheid informatie, maar begrijpen we nog steeds niet waarom bedrijven zich zo gedragen als ze dat feitelijk doen. Ook bespreekt Holland niet altijd even zorgvuldig de voors en tegens van z'n eigen theorie, terwijl dat de konklusie wellicht niet eens had hoeven aan te tasten. De pro-

bleemloze machtsvergroting van 'meso bedrijven' tegenover marginale kleine ondernemingen staat in schril contrast tot een - niet alleen in Nederland - te konstateren vaak moeizame terugtrekking van multinationals op hun 'kernactiviteiten' en voor het merendeel springlevend, winstgevend midden- en kleinbedrijf dat voor de grote meerderheid van de nieuwe banen zorgt. Misschien komt dat mede door enige pre-okkupatie met de industrie, en is de argumentatie vooral op langere termijn wel van kracht - maar ook dan moet duidelijk worden waarom dat in elk geval op de korte termijn anders kan zijn. Een derde bezwaar vind ik dat Holland vaak zo doordraaft dat bepaalde problemen die niet in het kader passen gewoonweg niet aan bod komen. De arbeidsmarkt komt feitelijk in het verhaal niet voor. Zou dat zijn omdat je daar met 'meso-ekonomie' niet zoveel kunt beginnen, en juist varianten van de neoklassieke theorie hier nog steeds toonaangevend zijn? Al het recente onderzoek naar de helling van de Phillips-kurve, natuurlijke werkloosheid, de rol die verwachtingen daarbij spelen wordt bijvoorbeeld genegeerd.

Jammer vind ik ook dat de schrijver zo volstrekt deskriptief te werk gaat. Wat een model is, en wat je er wel en niet mee kunt, wordt nergens behandeld, laat staan dat er mee wordt gewerkt. Daar staat tegenover dat de analyse van figuren een grote rol speelt. Het is te hopen dat Holland of anderen het hier ontwikkelde conceptueel kader ook kwantitatief-analytisch verder uitwerken, want dat zou de argumentatie aanmerkelijk kunnen versterken. Daarmee zou ook Holland's analyse de aandacht in de wetenschappelijke wereld krijgen die het nu wellicht enigszins moet ontberen.

Ik, in elk geval, ben nieuwgierig naar het derde deel.